

ADAM MARCINIAK*

Rewitalizować czy adaptować obiekty pogórnice – rozważania teoretyczne

Wprowadzenie

Mnogość pojęć i definicji w dzisiejszych czasach to efekt niebywałego rozwoju nauki. Skomplikowane problemy wymagają tworzenia pojęć i definiowania odkrywanych procesów. Pojęcia stworzone na potrzeby jednej dziedziny nauki migrują do innych wpasowując się – na ile to tylko możliwe – w nowe realia. Z pierwotnej definicji pozostaje zazwyczaj tylko rdzeń, natomiast otoczka teoretyczna zostaje w znaczący sposób rozbudowana.

Tego rodzaju migracje pojęć pojawiły się także w dziedzinie zagospodarowania obiektów pogórnich. Najbardziej widocznym przykładem jest rewitalizacja, która została zaczerpnięta z „odnowy miast”. Z przeglądu literatury wynika, że pojęcie to jest używane bardzo często w stosunku do obiektów poeksploatacyjnych. Co więcej, pojęcia tego używa się bezkrytycznie stosując je jako panaceum na wszystkie problemy terenu pogórnego. Jednak czy jest to właściwa droga, a może istnieją inne bardziej adekwatne pojęcia. Na tak postawione pytanie postaram się odpowiedzieć w niniejszym artykule.

Rewitalizacja

Pojęciem, które rozwinęło się na przestrzeni kilkunastu ostatnich lat jest rewitalizacja. O rewitalizacji można usłyszeć w odniesieniu do różnych dziedzin nauki. Literatura dostarcza przykładów, że możemy się spotkać np. z rewitalizacją kompleksów miejskich,

* Mgr, Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: adammarc@amu.edu.pl

obszarów przemysłowych, ale także z rewitalizacją kultury czy języka. W głównej mierze jednak rewitalizacja dotyczy przywracania funkcji użytkowych zdegradowanym obszarom miejskim i przemysłowym. Jednak czy pojęcie to powinno być używane w aspekcie zagospodarowywania obszarów poeksploatacyjnych?

Rewitalizacja jest słowem zaczerpniętym z łaciny; *re vita* oznacza dokładnie przywrócenie życia. Początkowo pojęcie to zostało zaczerpnięte przez nauki medyczne, gdzie mianem rewitalizacji określa się przywrócenie ludziom starym sprawności fizycznej i sił witalnych.

Aktualnie pojęcie rewitalizacji stosuje się głównie w odniesieniu do przestrzeni miejskiej i zdegradowanych obszarów przemysłowych. Rewitalizację jako proces odnoszący się do przestrzeni miejskiej, skoncentrowany na tworzeniu nowej jakości życia poprzez rozwój ekonomiczny, wprowadził w 1990 roku Voogd¹. Dalsza ewolucja rewitalizacji sprawiła, że uwydatniły się różnice zarówno w podmiocie badań jak i w celach działania. Prawdopodobnie wpływ na to miał fakt, że rewitalizacją zajmują się zarówno urbaniści, geografowie miast, architekci przestrzeni miejskiej i krajobrazu, jak również ekonomiści. Rozważań na temat niespójności definicji rewitalizacji dokonam w pięciu płaszczyznach: podmiotu, celu, podmiotów odpowiedzialnych, przestrzeni rewitalizacji i narzędzi.

Pierwszym problemem jest precyzyjne zdefiniowanie podmiotu, na którym – bądź też na którego tkance – wspomniana rewitalizacja powinna lub może zostać przeprowadzona. Co do tego zagadnienia definicje nie są spójne, jednak można zauważyć pewnego rodzaju tendencję. Jedną z pierwszych definicji jako obszar, na którego terenie przeprowadza się rewitalizację, podaje miasto ze szczególnym uwzględnieniem śródmieścia (Zuziak 1998). Natomiast późniejsza definicja traktuje o dawnych dzielnicach (Skalski 2000). Kolejne definicje jako podmiot rewitalizacji określają zdegradowane obszary miejskie (Kaczmarek 2001), a następnie obszary zurbanizowane i zurbanizowane przemysłowe z naciskiem na ich zabudowany charakter (Behr i in. 2003; Billert 2004; Kłosowski 2004). Podejście to pozwoliło na rozszerzenie zakresu podmiotowego definicji poza obszar miejski. Dało to zaczątek do rozważań nad problemem rewitalizacji np. obszarów wiejskich (Majewska 2005). Jednak podstawy do rozważań na temat rewitalizacji obszarów pogórnich daje jedna z ostatnich definicji, która definiuje podmiot jako obszary zdegradowane (Starzewska-Sikora 2007). Na podstawie przytoczonych przykładów widać wyraźne rozszerzanie się zakresu podmiotowego rewitalizacji. Wskazanie na obszar zdegradowany bez podania płaszczyzn degradacji prawdopodobnie zakończyło ewolucję definicji na tej płaszczyźnie. Obszar zdegradowany jest najbardziej ogólnym pojęciem jakim można było się posłużyć, poza którym podejmowanie procesów rewitalizacyjnych wydaje się być całkowicie bezzasadne. Dlatego też wprowadzenie pojęcia obszaru zdegradowanego wydaje się wyczerpywać zagadnienie. Dodatkowo na tej płaszczyźnie również obiekty poeksploatacyjne wydają się być doskonałym podmiotem do rewitalizacji.

Wszystkie definicje traktują o szeroko pojętym „ożywianiu” rozważanego obszaru czasami nazywając to działaniami naprawczymi (Billert 2004) lub uruchamianiem zasobów

¹ *Op. cit.* za Zuziak Z.K., Strategie rewitalizacji przestrzeni śródmiejskiej, 1998, Seria architektura, Monografia 236, Politechnika Krakowska, Kraków 1998, s. 12–13.

(Starzewska-Sikora 2007). Cele pojawiające się w definicji rewitalizacji można podzielić na trzy grupy. Pierwszą z nich jest odbudowa (Skalski 2000; Behr i in. 2003; Billert 2004). Ukazywana jest jako przywracanie funkcji, które zanikły (mieszkaniowej, ekonomicznej, społecznej) (Skalski 2000), czy działania naprawcze w zakresie przestrzeni (Behr i in. 2003; Billert 2004). Druga grupa celów to procesy pobudzające głównie sferę społeczno-ekonomiczną poprzez nadawanie impulsów (Kaczmarek 2001; Kłosowski 2004), czy uruchamianie istniejących, a niewykorzystywanych zasobów (Starzewska-Sikora 2007).

Trzecia grupa to ewidentnie cele doraźne wzmacniające strukturę, aktywność i atrakcyjność (Zuziak 1999). Mimo takiego rozgraniczenia cele rewitalizacji bez problemu można zakwalifikować jako zarówno ożywiające i podtrzymujące aktywność społeczno-gospodarczą na danym terenie.

W aspekcie odpowiedzialności za proces rewitalizacji oraz „aktorów” zaangażowanych w jego realizację zaledwie cztery definicje zawierają wskazania na ten temat. Każda z definicji inaczej określa podział ról. Najbardziej trafny zapis dotyczy rewitalizacji jako współpracy sektora publicznego z prywatnym, przy czym współpraca ta odbywa się na podstawie skoordynowanego planu, nad którym pieczę sprawuje sektor państwowy – w tym przypadku zapewne w postaci samorządu lokalnego (Zuziak 1999).

Nieco inne podejście prezentuje Markowski, według którego rewitalizacja wymaga współpracy podmiotów prywatnego i publicznego z zaznaczeniem, że podmioty te mają w wspomnianych procesach równe prawa (Markowski 1999 op. cit. za Behr i in. 2003). Jest to niezwykle liberalne i karkołomne podejście do współpracy międzysektorowej. W tym przypadku podjęcie jakiegokolwiek decyzji wiązałoby się z koniecznością zaakceptowania jej przez ogół przedsiębiorców, a wszelkiego rodzaju decyzje klóciłyby się z podstawowymi zasadami uczciwości społecznej. Z drugiej strony konieczne byłoby stworzenie nowych struktur odpowiedzialnych za procesy decyzyjne i wpłynęłoby na wypaczenie procedur przetargowych, do których podmioty publiczne są zobowiązane.

Inne podejście prezentuje W. Kłosowski, według którego rewitalizacja powinna angażować władzę samorządową, przedsiębiorców oraz społeczność lokalną (Kłosowski 2004). Mankamentem tej definicji jest brak wskazania głównego podmiotu odpowiedzialnego chociażby za nadzorowanie rewitalizacji. Pewnego rodzaju *novum*, które pojawia się w tej definicji jest wskazanie społeczności lokalnej jako elementu niezwykle istotnego w procesie rewitalizacji. Bez zaangażowania społeczności lokalnej w procesy decyzyjne niemożliwe byłoby podniesienie problemu zrównoważonego rozwoju. Co za tym idzie zapis o udziale społeczności lokalnej w procesach rewitalizacyjnych jest niezwykle istotny.

Wskazania podmiotu odpowiedzialnego za rewitalizację i koordynację dokonuje natomiast A. Billert. Píše on, że to sektor publiczny powinien być odpowiedzialny za wspomnianą koordynację i zarządzanie. Jednak w procesie rewitalizacji konieczna jest współpraca zarówno sektora publicznego (organów polityczno-administracyjnych) jak i podmiotów społecznych (Billert 2004). Definicja ta wydaje się być najbardziej wyczerpująca, jednak pewne wątpliwości nasuwa tutaj sformułowanie „podmiot społeczny”, ponieważ wyodrębnione wcześniej w definicji organa polityczno-administracyjne należą również do pod-

miotów społecznych. Z jednej strony można przyjąć, że autor wyodrębnił celowo sektor publiczny i uznać, że podmiot społeczny to wszystko za wyjątkiem organów polityczno-administracyjnych. Z innego punktu widzenia może chodzić o wyodrębnienie jednej głównej jednostki polityczno-administracyjnej jako nadzorującej, natomiast pozostałe jednostki również z sektora publicznego wraz z sektorem prywatnym i społecznością lokalną zakwalifikować do grupy podmiotów społecznych.

W aspekcie płaszczyzn czy też przestrzeni rewitalizacji w definicjach spotykamy zaledwie szczątkowe informacje. Najczęściej pojawia się wskazanie na konieczność rewitalizacji na płaszczyźnie społeczno-gospodarczej (Skalski 2000; Kłosowski 2004; Billert 2004), charakteryzowanej przez Billerta również jako płaszczyzna funkcji (Billert 2004). Według T. Kaczmarek należy jednak rozdzielić działania w aspekcie społecznym i gospodarczym (Kaczmarek 2001). W definicjach zwraca się również uwagę na wymiar przestrzenny rewitalizacji (Kaczmarek 2001) jako nowej przestrzeni fizycznej (Zuziak 1998) lub substancji architektoniczno-urbanistycznej (Billert 2004). Wśród płaszczyzn rewitalizacji pojawia się również przestrzeń kulturowa (Kaczmarek 2001) nazywana także przestrzenią dziedzictwa kultury (Zuziak 1998). Pojedyncze wzmianki w definicjach dotyczą płaszczyzny społeczności lokalnej (Zuziak 1998), płaszczyzny funkcjonalnej (Kaczmarek 2001) i ekologiczno-przestrzennej (Billert 2004).

Wśród narzędzi, którymi powinna posługiwać się rewitalizacja autorzy definicji wymieniają głównie czynności naprawcze, takie jak remonty, modernizacje, rewaloryzacje (Skalski 2000), renowacje, regeneracje, rehabilitacje (Kaczmarek 2001). Wszystkie one bez wątpienia są procesami naprawczymi, w związku z czym można stwierdzić, że rewitalizacja może wprowadzać nową jakość poprzez odbudowę istniejącej, a nie poprzez introdukcję nowej.

Dlatego też na pytanie: czym jest rewitalizacja? najbardziej zasadnie byłoby powiedzieć – za A. Billertem – że jest reakcją na stan kryzysowy (Billert 2004).

Jeżeli po tych rozważaniach chcielibyśmy zebrać wszystkie definicje w jedną, to wspólna definicja mogłaby wyglądać następująco:

Rewitalizacja to system zmian dokonywanych na terenach zdegradowanych (Starzewska 2007), który ma na celu ożywianie danego obszaru poprzez:

- odbudowę (Skalski 2000; Billert 2004),
- pobudzenie istniejącej tkanki (Kaczmarek 2001; Kłosowski 2004; Starzewska 2007),
- wzmocnienie istniejących funkcji (Zuziak 1998).

Realizacja rewitalizacji powinna opierać się na zasadach współpracy sektora publicznego i prywatnego przy współudziale społeczności lokalnej (Kłosowski 2004; Billert 2004). Przy czym kontrolę nad przebiegiem procesu rewitalizacji powinien sprawować sektor publiczny (Zuziak 1998).

Rewitalizacja powinna dotyczyć płaszczyzn:

- społeczno-gospodarczej (Skalski 2000; Kłosowski 2004; Billert 2004), bądź społecznej i gospodarczej oddzielnie (Kaczmarek 2004),
- przestrzennej (Zuziak 1998; Kaczmarek 2001; Billert 2004),

- funkcjonalnej (Kaczmarek 2001),
- kulturowej (Zuziak 1998; Kaczmarek 2001),
- ekologicznej (Billert 2004).

Tak skonstruowana definicja z pewnością nie wyczerpuje problemu, jednak pozwoliła uwzględnić ważniejsze składowe rewitalizacji. Wszelkiego rodzaju dalsze rozważania w niniejszym artykule będą odnosiły się w głównej mierze to tej właśnie definicji. Jednak czy tak skonstruowaną definicję można zastosować do obszarów poeksploatacyjnych np. do wyrobisk odkrywkowych? W tym przypadku nasuwają się pewnego rodzaju pytania i niepewności. Rewitalizacja to przywrócenie do życia, dlatego należy odpowiedzieć na pytanie, jak daleko ta rewitalizacja powinna zostać przeprowadzona. Jakiego przedziału czasu wstecz proces ten powinien dotyczyć, ponieważ jeżeli proces ten miałby dotyczyć czasu przed okresem eksploatacji, to przywrócenie stanu pierwotnego jest niemożliwe; powodem jest chociażby znaczny ubytek masywu skalnego (Pietrzyk-Sokulska 2000). Z pewnością można uznać, że teren który pozostanie po likwidacji kopalni odkrywkowej będzie terenem zdegradowanym, składającym się z dwóch części – obszaru wydobywczego i obszaru przemysłowego, gdzie dokonywana była przeróbka kopaliny. Obie te jednostki zostaną po eksploatacji w odpowiedni sposób „uprzątnięte”. Teren poeksploatacyjny zostanie zrehabilitowany, natomiast teren przemysłowy prawdopodobnie zostanie zlikwidowany poprzez wyburzenie. W takim ujęciu rewitalizacja terenów poeksploatacyjnych również wydaje się być bezzasadna. W kopalni wszelkiego rodzaju procesy zostały zakończone, natomiast obszar po wydobywaniu jest zbyt zmieniony, aby można go było rewitalizować do stanu przed okresem eksploatacji. Nasuwa się pytanie, czy warto w takim razie rewitalizować obiekty poeksploatacyjne? Zgodnie z definicją rewitalizacja musi bazować na starej tkance, ponieważ na takim gruncie została stworzona. W przypadku kamieniołomu ta „stara tkanka” to tzw. „rana w krajobrazie” (Chwastek, Janusz 1992 *op. cit.* za Pietrzyk-Sokulska 2003), która jest negatywnie kojarzona. Wprowadzanie dawnych funkcji rolniczych czy leśnych w takim zakresie jaki funkcjonował przed okresem eksploatacji na obszarze wyeksploatowanego złoża jest najczęściej niemożliwe. Dużo korzystniejsze niż rewitalizacja jest zaadaptowanie obszaru do pełnienia innej funkcji.

Według E. Pietrzyk-Sokulskiej w stosunku do obszarów poeksploatacyjnych pojęciem dużo bardziej adekwatnym od rewitalizacji jest pojęcie adaptacji (Pietrzyk-Sokulska 2005).

Adaptacja według Koplńskiego to przekształcenie, przeróbka, przystosowanie do innego użytku (Kopaliński 1988). Według E. Pietrzyk-Sokulskiej „adaptacja jest procesem przystosowania terenów poeksploatacyjnych do pełnienia nowych funkcji, przy wykorzystaniu atrakcyjności naturalnej oraz elementów antropogenicznych powstałych podczas działalności wydobywczej. Przyjęte pojęcie... obejmuje łącznie dotychczas stosowane „rehabilitacja i zagospodarowanie”².

Wspomniana definicja jest niezwykle zwięzła, jednak doskonale pozwala na dokonanie podobnego rozbioru jaki został uczyniony w przypadku definicji rewitalizacji.

² Pietrzyk-Sokulska E., Kryteria i kierunki adaptacji terenów po eksploatacji surowców skalnych. Studium dla wybranych obszarów Polski, Wyd. IGSMiE PAN, Kraków 2006, s. 5.

Podmiot procesu adaptacji został określony niezwykle precyzyjnie w postaci terenów poeksploatacyjnych. Sformułowanie to nie posiada ładunku negatywnego, z którym spotykamy się w przypadku obszaru zdegradowanego (rewitalizacja), pomimo tego, że pojęcie obszar poeksploatacyjny sugeruje poniekąd fakt zniszczenia, porzucenia, a nawet degradacji. Wprawdzie adaptacji można poddawać obiekty, których eksploatacja zakończyła się kilkadziesiąt lat temu, to jednak nic nie stoi na przeszkodzie, aby planować adaptację na obiektach jeszcze funkcjonujących. Wynika to z założenia, że obiekty te po pewnym czasie również będą poeksploatacyjnymi. Warunkiem takiego podejścia jest jednak odpowiednie rozpoznanie obszaru i jego stanu po eksploatacji.

Należy również nadmienić, że w przypadku adaptacji nie występuje koncentracja na zdegradowanym charakterze obiektu jako warunek konieczny do rozpoczęcia procesu, będącego domeną rewitalizacji. Zgodnie z definicją należy powtórzyć, że teren po eksploatacji nie jest zdegradowaną substancją, tylko stanowi nową przestrzeń. Jest miejscem, na którym będzie tworzyła się nowa funkcja. Ponieważ obszar po eksploatacji jest obszarem innym od pierwotnego, można by się pokusić o stwierdzenie, że jest zdegradowany. Z drugiej strony, mimo że zniszczony przyrodniczo, to wzbogacony np. krajobrazowo poprzez utworzenie deniwelacji lub punktów widokowych. Według E. Pietrzyk-Sokulskiej pozytywne zmiany najbardziej widać na przykładzie kamieniołomów w dolinach rzecznych, gdzie miejsca po eksploatacji stają się atrakcyjne pod względem turystycznym (Pietrzyk-Sokulska 2000).

Należy również podkreślić, że definicja adaptacji całkowicie abstrahuje od stanu kryzysowego, który pojawia się w przypadku rewitalizacji. Natomiast wyodrębnienie w ramach definicji dwóch procesów, które są składowymi adaptacji – a mianowicie rekultywacji i zagospodarowania – określa właściwe, według autora, zmiany charakteru obszaru. Rekultywacja jest zabiegiem znajdującym się w gestii przedsiębiorcy górniczego, natomiast zagospodarowanie jest inwestycją organu samorządowego, bądź podmiotu prywatnego, niezależną od poprzedniej. Adaptacja natomiast łączy obie te czynności. Stąd wniosek, że jest definicją dynamicznej zmiany charakteru obszaru. Stan kryzysowy charakterystyczny dla rewitalizacji przy takim następstwie funkcji trudno jest nawet umieścić w czasie.

Do stwierdzenia tego nawiązuje cel jaki jest stawiany przed adaptacją, a mianowicie przystosowanie terenów do pełnienia nowych funkcji. Bazą, z której powinno się korzystać realizując adaptację jest atrakcyjność naturalna oraz elementy antropogeniczne, które powstały podczas działalności wydobywczej. Tym samym wspomnianą bazę stanowią formy, które z punktu widzenia rewitalizacji można by zaliczyć do zniszczonych, podkreślających zdegradowany charakter obiektu. Definicja adaptacji nie wskazuje natomiast podmiotów odpowiedzialnych za proces realizacji. Nie ma tutaj jak w przypadku rewitalizacji wskazania na rodzaj współpracy czy podmiot nadzorujący. W związku z czym można wnioskować, że inicjatywę w zakresie adaptacji mogą podjąć zarówno prywatni przedsiębiorcy jak i sektor publiczny. E. Pietrzyk-Sokulska stwierdza, że dzięki porozumieniu gestorów i społeczności lokalnej na obszarach pogórnich mogą powstać nowe formy, przynajmniej nie zmniejszające walorów krajobrazowych (Pietrzyk-Sokulska 2003).

W definicji adaptacji brak jest wyraźnego wskazania płaszczyzn działania. Można natomiast założyć obecność dwóch płaszczyzn, a mianowicie przyrodniczej, wskazanej przez „rekultywację” i funkcjonalnej wskazanej przez „zagospodarowanie terenu”. Wydawać by się mogło, że obydwa te procesy są skoncentrowane głównie na obiekcie, jednak udział społeczności lokalnej w tej materii jest niezwykle istotny. Społeczność lokalna dzięki zaangażowaniu w proces adaptacji będzie czuła się odpowiedzialna za jego realizację. Wynikiem takiego działania będzie podniesienie wartości obszaru w świadomości mieszkańców, a w efekcie chęć czerpania z tego tytułu korzyści finansowych, jak również większa aktywizacja społeczna przy realizacji podobnych projektów.

Sfera narzędziowa w przypadku adaptacji nie jest tak zróżnicowana jak ma to miejsce w przypadku rewitalizacji. Głównym narzędziem adaptacji jest rekultywacja, która przeprowadzona w prawidłowy sposób przygotowuje teren pod dalsze inwestycje. Użycie kolejnych narzędzi związanych z zagospodarowaniem terenu zależy od inwestora i założonych efektów.

Podsumowanie

Definicja adaptacji jest stosunkowo młoda i nie posiada tylu zwolenników co rewitalizacja. Pomimo tego, że niektórzy autorzy stawiają definicję rewitalizacji i adaptacji jako definicje równoważne (Ostręga 2005) lub zamiennie, to na postawie powyższych rozważań nie można zgodzić się z tym stwierdzeniem. Procesy te dotyczą całkowicie różnych płaszczyzn, dlatego trudno porównywać te definicje. Rewitalizacja jest pojęciem zbyt ogólnym, aby stosować je w odniesieniu do tak specyficznych podmiotów jak obiekty poeksploatacyjne.

Rewitalizacja ożywia podmiot i powinna doprowadzić go do stanu z okresu przed degradacją poprzez zastosowanie szeregu narzędzi. W przypadku adaptacji konieczne jest przystosowanie podmiotu do zmiany charakteru i funkcji.

Na obszarach poeksploatacyjnych niemożliwe jest przywrócenie obiektu do życia pobudzając starą tkankę. Zresztą w ramach procesu rekultywacji prowadzonego często już w czasie eksploatacji stara tkanka jest sukcesywnie przeobrażana w nową. Należy również zauważyć, że adaptacja wykorzystuje w działaniu elementy, które z punktu widzenia rewitalizacji doprowadziły i mają wpływ na degradację obszaru.

W przypadku obydwu definicji trudno mówić o tożsamy płaszczyznach działania. Ze względu na swoją rozległość rewitalizacja łączy wiele płaszczyzn, począwszy od społecznej skończywszy na przestrzennej. W przypadku adaptacji liczba płaszczyzn ze względu na stosunkowo niewielki teren i zdecydowanie inne problemy jest ograniczona do dwóch.

Podsumowując, rewitalizacja jest procesem, który doskonale sprawdza się w przypadku „odnowy miast”, gdzie zniszczoną tkankę należy odbudować, przebudować, sprawić aby powróciły procesy i funkcje, które zanikły. Natomiast w przypadku, kiedy problem dotyczy przestrzeni poeksploatacyjnej, często niezabudowanej, gdzie konieczna jest całkowita zmiana funkcji terenu pogórniczego, dużo lepszym pojęciem wydaje się być adaptacja.

Prostota definicji, jasno sformułowany podmiot, cele i kierunki działania to podstawowe zalety definicji adaptacji.

LITERATURA

- Behr I., Billert A., Kröning W., Muzioł-Węclawowicz A., 2003 – Podręcznik rewitalizacji. Zasady procedury i metody działania współczesnych procesów rewitalizacji. Wyd. GTZ, UMIRM, Warszawa.
- Billert A., 2004 – Centrum staromiejskie w Żarach; problemy, metody i strategię rewitalizacji. Słubice.
- Kaczmarek T., 2001 – Rewitalizacja miast w Polsce na tle doświadczeń europejskich. [W:] Nowoczesne zarządzanie rozwojem miast, red. nauk. A. Billert, Słubice Collegium Polonicum, Project Tempus-Phare „Nowoczesne Zarządzanie Rozwojem Miast”, Słubice, s. 106–114.
- Kłosoński W., 2004 – Metodologiczne problemy rewitalizacji obszarów miejskich w kontekście podziału 3.3.1. ZPORR, Bielsko-Biała.
- Kopaliński W., 1988 – Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych. Wydanie XVI rozszerzone, Wyd. Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Majewska R., 2005 – Rewitalizacja jednostek osadniczych – szanse i zagrożenia na przykładzie wsi Wysoka. Architektura Krajobrazu: studia i prezentacje 3–4, Wyd. AR WIKŚiG, Wrocław, s. 60–63.
- Ostrega A., 2005 – Sposoby zagospodarowania wyrobisk i terenów po eksploatacji surowców węglanowych na przykładzie Krzemionek Podgórskich w Krakowie. Rozprawa doktorska publikowana w internecie <http://www.transfer.edu.pl/files/AnnaOstrega.pdf>
- Pietrzyk-Sokulska E., 2000 – Sozologiczne uwarunkowania gospodarki surowcami węglanowymi. Surowce węglanowe. [W:] Surowce mineralne Polski. T. Surowce skalne. red. R. Ney, Wyd. IGSMiE PAN, Kraków, s. 379–433.
- Pietrzyk-Sokulska E., 2003 – Kamieniołomy surowców skalnych w polskim krajobrazie. Materiały międzynarodowej Konferencji Naukowej „Kształtowanie krajobrazu terenów poeksploatacyjnych w górnictwie” 10–11 grudnia, Kraków, s. 43–53.
- Pietrzyk-Sokulska E., 2005 – Kryteria i kierunki adaptacji terenów po eksploatacji surowców skalnych – stadium dla wybranych obszarów Polski. Studia, Rozprawy, Monografie 131, Wyd. IGSMiE PAN, Kraków.
- Skałski K., 2000 – Rewitalizacja starych dzielnic miejskich. [W:] Odnowa miast: rewitalizacja, rehabilitacja, restrukturyzacja. Pod red. Z. Ziobrowskiego, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej. Oddział w Krakowie, Wyd. IGPiK Kraków, Kraków, s. 33–83.
- Starzewska-Sikora A., 2007 – Instrumenty zarządzania rewitalizacją zdegradowanych terenów przemysłowych oraz obszarów odnowy miejskiej. Pod red. nauk. A. Starzewskiej-Sikorskiej, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok.
- Zuziak Z.K., 1998 – Strategie rewitalizacji przestrzeni śródmiejskiej. Seria architektura, Monografia 236, Politechnika Krakowska, Kraków.

REWITALIZOWAĆ CZY ADAPTOWAĆ OBIEKTY POGÓRNICZE – ROZWAŻANIA TEORETYCZNE

Słowa kluczowe

Adaptacja, rewitalizacja

Streszczenie

Artykuł jest próbą usystematyzowania nazewnictwa w przypadku procesów zagospodarowania obiektów pogórnictwa. Głównym celem rozważań jest wskazanie zasadności posługiwania się pojęciami adaptacji i re-

witalizacji w odniesieniu do nieczynnych obiektów pogórnich. Porównań dokonano zestawiając funkcjonujące w literaturze definicje wspomnianych pojęć. W przypadku rewitalizacji konieczne było zestawienie najbardziej reprezentatywnych definicji tego procesu zaczerpniętych z takich dziedzin, jak architektura, urbanistyka, geografia miast czy ekonomia. Uzyskane w ten sposób informacje posłużyły do porównania zakresu pojęciowego rewitalizacji oraz procesu adaptacji. Porównań dokonano na pięciu płaszczyznach: podmiotu, celu podmiotów odpowiedzialnych, przestrzeni (płaszczyzn) i narzędzi. Wykazano, że niezasadne jest używanie definicji adaptacji i rewitalizacji zamiennie, gdyż różnią się one znacznie głównie w aspekcie celu, przestrzeni i narzędzi.

Porównanie definicji doprowadziło do następujących wniosków:

- w przypadku adaptacji:
 - jest ona procesem skierowanym na uzyskanie nowej jakości, bazującej na obiekcie pogórnym,
 - narzędzia użyte do realizacji tego procesu w pełni odpowiadają specyfice obszaru pogórnego;
- w przypadku rewitalizacji:
 - jest procesem niemożliwym do przeprowadzenia na obszarach pogórnich, gdyż wymaga doprowadzenia do stanu, jaki występował przed wydobyciem, co jest niemożliwością,
 - wymagane przez definicję pobudzenie obszaru w celu podtrzymania zanikających funkcji jest niemożliwe ze względu na brak lub nieopłacalność eksploatacji surowca,
 - brak jest płaszczyzn działania tożsamy z obszarem pogórnym.

Podsumowując: rewitalizacja jest procesem, który doskonale sprawdza się w przypadku „odnowy miast”, gdzie zniszczoną tkankę należy odbudować, przebudować, sprawić aby powróciły procesy i funkcje, które zanikły. Natomiast w przypadku, kiedy problem dotyczy przestrzeni poeksploatacyjnej, często niezabudowanej, gdzie konieczna jest całkowita zmiana funkcji terenu pogórnego, dużo lepszym pojęciem jest adaptacja.

Prostota definicji, jasno sformułowany podmiot, cele i kierunki działania to podstawowe zalety definicji adaptacji.

REVITALIZATION OR ADAPTATION OF POST-MINING OBJECTS – THEORETICAL CONSIDERATION

Key words

Adaptation, revitalization

Abstract

The article attempt and systematizes nomenclature concerning settle post-mining objects. In this article the most important indication is legitimacy of using adaptation and revitalization concepts relevant to post-mining objects. The concepts widespread in literature were compared. For revitalization, different definitions from architecture, urban, geography of the city and economy, was setting up. Only one definition was take into account for adaptation. Comparison was analyzed in five areas: subject, target, contractors, space and tools. It was found that the definitions of revitalization and adaptation are neither identical nor complementary. Adaptation is characterized by creation of new product based on post-mining object and uses tools adjusted to post-mining objects profile. In case of revitalization it is impossible to carry out this process in case of this post-mining objects because there are no possibilities to reach the same conditions as before exploitation.

Summary. Revitalization is correct definition for city renovation where destroyed city space should be rebuilt and disappearing function must be restored. On the other hand, when the subject of consideration is post-exploitation area without buildings where the function must be changed adaptation it is better definition.

